

ONTOGENEZNING ILK BOSQICHLARIDA INSONNING PSIXIK RIVOJLANISHIGA XOS XUSUSIYATLARI.

**Andijon davlat pedagogika institute
Maktabgacha ta’lim fakulteti
Maktabgacha ta’lim yo’nalishi 102 -guruh talabasi.
Mahammadsobirova Ro’zixon**

Annotatsiya: Ushbu tezis “Ontogenezning ilk bosqichlarida insonning psixik rivojlanishiga xos xususiyatlari “ mavzusi haqida to’la qonli ravishda qisqacha ma’lumotlar beriliga, siz bu tezisda o’zingiz bilmagan ma’lumotlarni olishingiz mumkin.

Kalit so’z: Ontogenez, zigota bosqichi, embrion bosqichi, hissiy bog’lanish, homila bosqichi, asosiy reflekslar, idrok va sezgi rivojlanishi, til rivojlanishi, ijtimoiy aloqalar

Inson ontogenezi odatda uchta asosiy bosqichda sodir bo’ladi: zigota bosqichi, embrion bosqichi va homila bosqichi.

Zigota bosqichi: Zigota bosqichi urug’langan tuxumning hujayra bo’linish jarayonini o’z ichiga oladi. Tuxum sperma tomonidan urug’lantiriladi va zigota deb ataladigan bir hujayrali embrion hosil bo’ladi. Zigota tez bo’linish orqali ko’payadi va taxminan 4 kun ichida hujayralar to’plamiga aylanadi.

Embrion bosqichi: embrion bosqichi taxminan 2 dan 8 haftagacha sodir bo’ladi. Ushbu bosqichda hujayralar klasteri embrion deb ataladigan ko’p hujayrali tuzilishga aylanadi. Embrion hujayra qatlamlarining shakllanishi bilan boshlanadigan hujayra farqlanish jarayonini boshdan kechiradi. Ichki qavat ichki organlar kabi ichki tuzilmalarni, tashqi qatlam esa teri, asab tizimini va boshqa tashqi tuzilmalarni hosil qiladi. Embrion bosqichida organlarning poydevori qo’yiladi va asosiy tana rejasi shakllanadi.

Homila bosqichi: Homila bosqichi taxminan 8 haftadan tug’ilishgacha bo’lgan davrni o’z ichiga oladi. Embriondan keyin embrion endi homila deb ataladi. Ushbu bosqichda organlar va to’qimalar yanada rivojlanadi va o’sadi. Homila harakatga qodir bo’ladi va vaqt o’tishi bilan murakkabroq harakatlarni amalga oshiradi. Homila bosqichida organlar o’z funktsiyalarini yaxshilaydi va homila tashqi ta’sirlarga nisbatan chidamli bo’ladi. Bu bosqichlar inson ontogenezining umumiy xulosasidir. Har bir bosqichda aniqroq hodisalar va rivojlanishlar sodir bo’ladi, ammo bu urug’langan tuxumdan to’liq rivojlangan chaqaloqgacha bo’lgan jarayonni qamrab oladigan umumiy bosqichlardir. Ontogenezning dastlabki bosqichlarida insonning psixologik rivojlanishi ham sezilarli o’zgarishlarni ko’rsatadi. Birinchi bosqichlar urug’lanishdan tug’ilishgacha bo’lgan jarayonni o’z ichiga oladi, bu prenatal davr deb ataladi. Ontogenezning dastlabki bosqichlarida insonning psixologik rivojlanishining ba’zi xususiyatlari:

Hissiy bog’lanish: embrion davridan boshlab ona va chaqaloq o’rtasida hissiy bog’lanish jarayoni boshlanadi. Bachadondagi tovushlar, teginishlar va onaning gormonal ta’siri chaqaloqning hissiy rivojlanishiga ta’sir qiladi. Bu davrda chaqaloq ona bilan ishonchli aloqani shakllantirishga intiladi.

Asosiy reflekslar: chaqaloq tug’ilganda ba’zi asosiy reflekslarga ega. Bularga so’rish refleksi (ko’krak yoki shishani so’rish), qidirish refleksi (yuz va bosh harakatlari bilan qidirish), yutish refleksi va ushlab refleksi kabi reflekslar kiradi. Bu reflekslar chaqaloqning omon qolishi va uning asosiy ehtiyojlarini qondirishi uchun muhimdir.

Idrok va sezgi rivojlanishi: Inson bolasi tug’ilishi bilan o’z atrofini idrok qila boshlaydi. Ko’rish, eshitish, ta’m, hid va teginish kabi hissiy qobiliyatlar tez rivojlanadi. Chaqaloq atrofidagi ogohlantirishlarni idrok etish orqali o’z muhitini o’rganishni boshlaydi.

Til rivojlanishi: chaqaloq prenatal davrdan boshlab til tovushlarini eshita boshlaydi. Tug’ilgandan so’ng, chaqaloq tilni rivojlantirish uchun eshitadigan tovushlarga ta’sir qiladi. Birinchi oylarda chaqaloq til tovushlarini taqlid qila boshlaydi va vaqt o’tishi bilan til rivojlanishi tezlashadi.

Ijtimoiy aloqalar: chaqaloq tug’ilgandan keyin ijtimoiy muloqotga ochiq bo’ladi. Uning inson yuzlarini tanib olish qobiliyati tez rivojlanadi va u yaqin munosabatda bo’lgan g’amxo’rlik

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

qiluvchilar bilan ko‘z bilan aloqa qila oladi. Bu davrda chaqaloq ijtimoiy signallarga javob berish, jilmayish va tovushlarni taqlid qilish kabi xatti-harakatlarni namoyon qila boshlaydi.

Motor rivojlanishi: chaqaloq tug‘ilgandan keyin motorli ko‘nikmalarni rivojlantira boshlaydi. Dastlab, mushak tonusi past bo‘ladi, lekin vaqt o‘tishi bilan mushaklarning nazorati va muvofiqlashtirish yaxshilanadi. Bola boshini ko‘tarish, ag‘darish, o‘tirish, emaklash va yurish kabi harakatlarda muvaffaqiyatga erishadi.

Bu xususiyatlar ontogenezning dastlabki bosqichlarida insonning psixologik rivojlanishi bilan bog‘liq ba’zi asosiy fikrlarni ifodalaydi. Biroq, har bir shaxsning rivojlanishi har xil bo‘lishi mumkin va individual farqlarni ko‘rsatishi mumkin.

Xulosa

Ontogenezning dastlabki bosqichlarida insonning psixologik rivojlanishi asosan hissiy va asosiy reflekslarga asoslanadi. Kichkintoy prenatal davrdan boshlab ona bilan hissiy aloqa o‘rnatishga intiladi va bu bog‘lanish ishonchli poydevor yaratadi. Bola tug‘ilganda asosiy reflekslarga ega va bu reflekslar omon qolish va uning asosiy ehtiyojlarini qondirish uchun muhimdir. Umuman olganda, ontogenezning dastlabki bosqichlarida insonning psixologik rivojlanishi hissiy bog‘lanish, asosiy reflekslar, idrok va hissiy rivojlanish, til rivojlanishi, ijtimoiy o‘zaro ta’sirlar, harakat qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu bosqichlar insonning asosiy psixologik xususiyatlarini shakllana boshlaydi va keyingi hayot bosqichlarida murakkabroq psixologik jarayonlarga asos soladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.I.A.Karimov. «Barkamol avlod-O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori». Toshkent. 1997 yil.
- 2.E.G‘oziyev. «Pedagogik psixologiya asoslari». Toshkent. 1997 yil.
- 3.M. Voshidov. «Bolalar psixologiyasi». Toshkent. 1982 yil.
- 4.G‘oziyev E.G`. Psixologiya(Yosh xatti psixologiyasi). T., O‘qituvchi, 1994 yil.
- 5.Davletshin M.G., Do‘stmuxamedova Sh.A., To‘ychiyeva S.M., Mavlonov M. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T.: TDPU, 2004 y.
- 6.Muxina V.S. "Shestiletnoy rebenok v shkole". M: 1986 yil